

ARTYKUŁY NAUKOWE
RODZICIELSTWO I PROCES WYCHOWANIA
WOBEC WSPÓŁCZESNYCH WYZWAŃ

Studia nad Rodziną
UKSW
2019 R. XXIII nr 2-3-4 (52-53-54)

Mieczysław OZOROWSKI*

WARTOŚĆ WŁASNYCH DOŚWIADCZEŃ
RODZINNYCH ŚW. AUGUSTYNA

Streszczenie

Niniejszy projekt badawczy ma na celu przedstawienie własnych doświadczeń związanych z małżeństwem i rodziną u św. Augustyna. Św. Augustyn jest jednym z największych teologów w starożytności chrześcijańskiej. Nie był on żonatym mężczyzną, ale urodził się w chrześcijańskiej rodzinie i posiadał pewne doświadczenie życia z kobietą w konkubinacie. Pozostawił również dużą ilość pism poświęconych zagadnieniom małżeńskim i rodzinnym. Nie tworzą one zwartego traktatu o małżeństwie i rodzinie. Są one odbiciem aktualnych i palących problemów, które nurtowały nie tylko św. Augustyna, ale również otaczających go ludzi. Wydaje się również, że św. Augustyn żył osobiście tymi zagadnieniami, które opisywał w swoich pismach. Problematyka małżeńska i rodzinna wynika z własnego osobistego doświadczenia a także doświadczenia bliskich mu ludzi. Poglądy Augustyna wywarły duży wpływ na postawę całego Kościoła Zachodniego. Podstawowym źródłem w tym zakresie pozostają jego „Wyznania”, które zawierają wiele informacji biograficznych. Jest to oryginalne opracowanie ukazujące źródła poglądów św. Augustyna na seksualność człowieka oraz jego relacje rodzinne.

Słowa kluczowe: św. Augustyn, małżeństwo, rodzina

---

* Ks. prof. dr hab. Mieczysław Ozorowski – Wydział Studiów nad Rodziną UKSW w Warszawie, e-mail: m.ozorowski@uksw.edu.pl. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6081-0134>.

Wstęp

Św. Augustyn to jeden z największych teologów w starożytności chrześcijańskiej, święty i doktor Kościoła katolickiego. Urodził się w chrześcijańskiej rodzinie. Nie był żonatym mężczyzną, ale posiadał pewne doświadczenie życia z kobietą przed swoim nawróceniem. Pozostawił sporą ilość pism poświęconych zagadnieniom małżeńskim i rodzinnym. Być może nie tworzą one zwartego traktatu o małżeństwie i rodzinie, ale rzucają sporo światła na te zagadnienia. Są one również odbiciem aktualnych i palących problemów, które nurtowały nie tylko św. Augustyna, ale również otaczających go ludzi. Niewątpliwie zagadnienia te pojawiają się w pismach polemicznych i są pozytywną próbą uporządkowania materiału teologicznego i praktycznego. Wydaje się również, że św. Augustyn żył osobiście tymi zagadnieniami, które opisywał w swoich pismach. Także problematyka małżeńska i rodzinna wynika w jakimś stopniu z jego własnego osobistego doświadczenia, a także doświadczenia bliskich mu ludzi. W niniejszym tekście postaram się zaprezentować to doświadczenie św. Augustyna, które w jakimś stopniu ukształtowało jego poglądy na zagadnienie małżeństwa i rodziny. Poglądy zaś Augustyna wywarły duży wpływ na postawę całego Kościoła Zachodniego. Podstawowym źródłem w tym zakresie pozostają jego „Wyznania”, które zawierają wiele informacji biograficznych. Opisał on w nich trzydzieści trzy lata swego życia. Zawarł wiele szczegółów dotyczących swoich przeżyć i duchowych rozterek. I z tego tytułu św. Augustyna można wręcz nazwać psychologiem teologicznym. Do dyspozycji mamy również wiele innych jego dzieł o charakterze teologicznym, gdzie możemy odnaleźć także pewne aluzje biograficzne. Dla niniejszego artykułu, jednakże, najbardziej interesujące są te, które traktują o życiu małżeńskim i rodzinnym.

1. Rodzinne doświadczenia z dzieciństwa

Św. Augustyn urodził się w Północnej Afryce jako syn zubożałego urzędnika miejskiego Patrycjusza. Jego ojciec miał wysokie ambicje, które przeniósł na swoich synów¹. Miał zwyczaj przebywania przez większość dnia poza domem, podtrzymując kontakty towarzyskie, i dopiero wieczorem wracał do domu. To ona w samotności zajmowała się gospodarstwem domowym i wychowaniem dzieci, z którymi była często mocno związana emocjonalnie².

---

¹ A.G. Hamman, *Życie codzienne w Afryce Północnej w czasach św. Augustyna*, Warszawa 1989, s. 100.

² Tamże, s. 101.

Św. Augustyn pisze o swojej rodzinie w „Wyznaniach”. Czyni to na podstawie wspomnień rodzinnych i na podstawie obserwacji. Wierzył, że nie wyróżniało się ono niczym szczególnym i było podobne do dzieciństwa innych. W czym zawiera się jakiś uniwersalizm:

Opowiedzieli mi o tym ojciec i matka, z którego i w której ukształtowałeś mnie w czasie; bo sam tego okresu nie pamiętam. Była to najpierw słodycz mleka. To nie matka moja ani mamki napępiały sobie piersi, lecz Ty, Panie, przez nie dawałeś mi pokarm, jaki przeznaczyłeś dla niemowląt. Udzielałeś bogactw, jakich nie odmawiasz nawet najniższym częściom Twego stworzenia. Tyś także sprawiał, że nie chciałem więcej, niż dawałeś, i że moje karmicielki chciały mnie obdarzyć tym, czego im udzielałeś. Kochając mnie zgodnie z Twoim postanowieniem, chętnie dawały mi to, co od Ciebie miały w obfitości. (...) Po pewnym czasie zacząłem się uśmiechać, najpierw przez sen, potem też na jawie. Tak mi przynajmniej opowiedziano później. Wierzę, bo widzę to u innych dzieci; sam swego niemowlęctwa oczywiście nie pamiętam³.

Jako niemowlę – prawdopodobnie miał piastunkę, która karmiła go piersią. Być może pozostawała ona w rodzinie przez wiele lat, będąc filarem domowego ogniska. Doglądała ona powierzone jej dzieci, wychowywała je, stając się z czasem powiernicą i współniczką⁴. Dzieciństwo Augustyna było typowe dla jego epoki: beztroskie i swobodne. Mijało na zabawie z rodzeństwem i rówieśnikami. Jednak Augustyn już jako dorosły surowo ocenia swoje dziecięce postępowanie: tzn. jako naznaczone od początku grzechem i skłonnością do zła. Że nie ma ono nic z mitycznego rajy dzieciństwa. Od początku człowiek jest naznaczony złą złą pierworodnego⁵.

Uważał, że dziewczęta były wychowywane z większą surowością niż chłopcy. Jako że spadała na nie – powinność zachować swoje dziewictwo aż do zamążpójścia. Wydaje się, że ojciec Augustyna nie przejmował się wybrykami swojego syna, według zasady, że w „młodość musi się wyszumieć”. Był wręcz dumny ze swego potomka. Matka Augustyna (Monika) była nieco innego zdania i starła się przekazać swojemu dziecku chrześcijańskie zasady życia. To ona wprowadziła go

---

³ Augustyn, *Wyznania*, tł. Z. Kubiak, Warszawa 1987, (edycja komputerowa: www.zrodla.historyczne.prv.pl) I, 6. s. 6.

⁴ A.G. Hamman, *Życie...*, s. 102-103.

⁵ Tamże, s. 104.

tajniki wiary, nauczyła modlitwy i podstawowych praktyk religijnych⁶. Wydaje się, że rodzice Augustyna nie stosowali wobec niego kar cielesnych, ale niewątpliwie, tolerowali i pochwalali chłostę, jaką wymierzano mu w szkole⁷.

Jest charakterystyczne, że w swoich „Wyznaniach” Augustyn (generalnie rzecz ujmując) o swoim rodzeństwie i o więzach, które ich łączyły, mało wspomina. Prawdopodobnie miał on jeszcze brata i dwie siostry. Nie był on chyba z nimi mocno emocjonalnie związany, w przeciwieństwie do relacji ze swoją matką. W Dziewiątej księdze *Wyznań* opisuje on swoją matkę w samych superlatywach jako osobę opanowaną, pełną godności, pobożną i mądrą życiowo. Uważał, że cechowała ją prosta, ale i głęboka chrześcijańska duchowość. Że była osobą bardzo wierzącą i pragnęła wychować swoje dzieci zgodnie ze swoją wiarą. Wielką siłą były jej żywe sny, która potrafiła autentycznie interpretować i rozpoznawać. Niemniej jednak w innych księgach ten idealny obraz jest nieco zdekomponowany⁸. Jawi się ona (przede wszystkim) jako osoba wyjątkowo zaborcza, która przelała wszystkie swoje uczucia i ambicje na swojego syna⁹. O ojcu Patrycjuszu od tej strony wiemy niewiele. Był poganinem, a chrzest przyjął tuż przed swoją śmiercią. Augustyn (stosunkowo rzecz ujmując) niewiele o nim pisze. Był człowiekiem wspaniałomyślnym, ale także porywczym i skorym do gniewu. Augustyn cenił go za jego poświęcenie, dzięki któremu mógł ukończyć swoją edukację. Niemniej jednak podsumowuje swego ojca zdaniem: „o mnie myślał niemądrze”¹⁰.

Rodzice pozostawili synowi swobodę szukania rozrywek poza granicami ścisłej dyscypliny. Według naszego autora przyniosło to opłakane skutki. Augustyn wspomina intrygującą scenę z łaźni w swoim rodzinnym miasteczku, gdy ojciec dojrzał u swego syna oznaki dojrzewania i młodzieńczego podniecenia. Upił się z radości, mając nadzieję o przyszłych wnuków. Matka zaś bardziej świadoma położenia syna, upominała go, aby nie cudzołożył, a przede wszystkim, aby nie uwiódł niczyjej żony. Niemniej jednak Augustyn miał do niej pretensję, że nie zabezpieczyła jego czystości tak stanowczo, jak do niej nakłaniała, pozwalając synowi, aby się wyszalał z kolegami¹¹. Jedynym lekarstwem byłoby małżeństwo, ale ze względu na naukę i przyszłą karierę nie było o tym wówczas mowy. Augustyn podkreśla wielokrotnie, że jego matka pragnęła z nim przebywać przez całe jego

---

⁶ A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka w pismach św. Augustyna*, Poznań 2012, s. 314 n; H. Chadwick, *Augustyn*, Warszawa 2000, s. 22.

⁷ A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka...*, s. 303n.

⁸ P. Brown, *Augustyn z Hippony*, Warszawa 1993, s. 32.

⁹ Tamże, s. 22-23; H. Chadwick, *Augustyn*, s., 103.

¹⁰ Augustyn, *Wyznania*, II, 3, s. 30.

¹¹ Tamże, s. 29.

życie, niezależnie od tego, jak on je układał, gdzie, i z kim przebywał¹². Matka lubiła prowadzić ze swoim synem długie rozmowy, które służyły wzajemnemu poznaniu i zrozumieniu¹³. Okazywała też wobec Augustyna dużo cierpliwości, która ostatecznie doprowadziła go nawrócenia¹⁴. Przez wiele lat usilnie prosiła go, aby się nawrócił. Szukała pomocy u innych ludzi, którzy posiadali większy autorytet. Wiele też wycierpiała z tego powodu, tj. jakby rodząc swego syna do życia duchowego¹⁵.

2. Ojciec i matka Augustyna

Jakie małżeństwo stanowili rodzice Augustyna? Wydaje się, że związek ten był daleki od katolickiego ideału. Może nawet rodzinę tę drażył ukryty konflikt. Powiedzielibyśmy dzisiaj, że byli połączeni toksyczną relacją. Patrycjusz zdradzał swoją żonę, lubił nadużywać alkoholu, ale jej nigdy nie bił. Św. Augustyn opisuje to w sposób powściągliwy i z wielkim szacunkiem do swoich rodziców. Monika zaś cierpliwie znosiła charakter swego męża. Nie prowokowała go, ale czekała, aż jego gniew minie, aby mu sprawę spokojnie przedstawić i wyjaśnić¹⁶.

Od strony formalnej wydaje się również, że małżeństwo rodziców Augustyna nie spełniało standardów epoki. Powszechnie wtedy wymagano, aby małżonkowie mieli równy status społeczny oraz nie darzono szacunkiem kobiety szlachetnie

---

¹² A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka...*, s. 300; G. Bardy, *Święty Augustyn. Człowiek i dzieło*, Warszawa 1955, s. 67.

¹³ G. Bardy, *Święty Augustyn...*, s. 117-119.

¹⁴ A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka...*, s. 302.

¹⁵ Tamże, s. 315-n. L. Anne, *La conclusion du mariage...*, s. 522;

¹⁶ P. Brown, *Augustyn...*, s. 24; Augustyn, *Wyznania*, IX, 9, s. 166: Wiele mężatek, których mężowie byli łagodniejszego niż on usposobienia, nieraz w gronie przyjaciółek skarżyło się na swoich mężczyzn; zresztą miały na twarzach haniebne ślady uderzeń. Moja matka wtedy, ganiać ich uszczypliwość, jakby żartem, lecz w istocie poważnie im mówiła, że skoro wysłuchały niegdyś umowy małżeńskiej, powinny wiedzieć, iż stały się służebnicami swych mężów; niechże teraz, pamiętając o swej roli, nigdy się zuchwale im nie sprzeciwiają. Przyjaciółki doskonale wiedziały, jaki jest temperament jej męża. Podziwiała więc zarówno jej słowa, jak i to, iż nigdy nie słyszały — ani też nie widziały żadnych znaków mogących na to wskazywać — jakoby Patrycjusz zbił żonę albo że choćby przez jeden dzień się kłócili. Gdy prosiły ją, aby z racji przyjaźni wyjawiała im, jak to osiąga, zawsze powtarzała ową zasadę, którą wyżej wspomniałem. Te przyjaciółki, które zaczynały naśladować żonę Patrycjusza, z radością stwierdzały, że zasada jest skuteczna.

urodzonej, która połączyła się z kimś niższego stanu¹⁷. Matka Augustyna pochodziła prawdopodobnie z wyższej klasy społecznej, która wyszła za mąż za zubożalego urzędnika municypalnego¹⁸. Była ona młodsza od swojego męża, ale była już osobą pełnoletnią¹⁹. Małżeństwo matki Augustyna można nazwać w dzisiejszej nomenklaturze, małżeństwem mieszanym, ponieważ jej mąż był poganinem, którego dopiero pod koniec życia doprowadziła ona do chrztu²⁰.

Jest znamienne, że matka Augustyna postarała się dla swego syna o posażną pannę ze szlacheckiego rodu, tak aby nie była dla jej syna obciążeniem, a koligacja z jej rodziną dałaby mu możliwość dalszego awansu²¹.

Nie dziwi, że dla Augustyna matka była wzorem kobiety o silnej woli, świadomej swych rodzinnych obowiązków, wytrwałej i rozważnej²². W sposób szczególny doceniał on jej dalekowzroczność i roztropność²³. Odnaczała się ona (jak uważał) godną podziwu cnotą męstwa, którą można było zauważyć podczas niebezpiecznych podróży a przede wszystkim wobec śmierci na obczyźnie, z dala od rodzinnego domu²⁴. Osiągnęła ona ideał wymarzony przez starożytnych mędrców, zdobywany z trudem i stanowiący swoisty szczyt filozofii. Nie lękała się „ani nieszczęśliwego jakiegoś przypadku, ani samej śmierci”²⁵. W obliczu niebezpieczeństwa nie tylko zachowywała niewzruszony spokój i opanowanie, ale będąc

---

¹⁷ R. Wiśniewski, *Św. Augustyn – św. Hieronim o konkubinacie i małżeństwach ludzi rozwiedzionych*, „Mówią Wieki” 3(1994), t.3, s. 3.

¹⁸ A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka w pismach św. Augustyna*, Poznań 2012, s. 35. C.N. Cochrane, *Chrześcijaństwo i kultura antyczna*, Warszawa 1960, s. 379.

¹⁹ Augustyn, *Wyznania*, IX, 9. G. Bardy, *Święty Augustyn. Człowiek i dzieło*, Warszawa 1955, s. 30. J. Iluk, *Chrześcijańskie małżeństwo i rodzina w rzymskiej starożytności*, w: W. Pałubicki, J. Iluk, *Małżeństwo i rodzina w dawnym judaizmie i starożytnym chrześcijaństwie*, Gdańsk 1995, s. 153-328.

²⁰ J. Jundził, *Pochwały matek w literaturze czasów rzymskich – główne trendy rozwojowe*, w: *Rodzina w starożytnym Rzymie*, Bydgoszcz 1993, s. 264-265.

²¹ G. Bardy, *Święty Augustyn*, s. 79.

²² A. Bober, *Rodzina kościołem domowym według św. Jana Chryzostoma*, „VoxP” 5(1985) z.8-9, s. 193; A. Trapè, *Święty Augustyn a nauki i szkolnictwo starożytne*, Warszawa 1938 s. 26.

²³ J. Jundził, *Pochwały matek...*, s. 264-265.

²⁴ J. Jundził, *Ideał żony i matki w „Wyznaniach” św. Augustyna a klasyczne wzorce rzymskie*, „VoxP” 8 (1988) z.15, s. 821.

²⁵ Św. Augustyn, *De ordine*, I, 32; PL 32, 994. G. Bardy, *Święty Augustyn...*, s. 105.

osobą wrażliwą dodawała innym otuchy i wsparcia²⁶. Prowadziła świątobliwe życie, zasługujące na szacunek i cześć. Jej postępowanie było odbiciem umiłowania Chrystusa i Kościoła²⁷.

Augustyn stawia swoją matkę jako wzór wiary i pobożności. Tę wiarę przeżywała bardzo głęboko, wpadając niekiedy w stan ekstazy duchowej²⁸. Wyrazem tej wiary była lektura Pisma św., spełnianie dobrych uczynków, posty i codzienny udział w Eucharystii. Starła się nie tylko bronić prawdziwej wiary, ale również zgłębić jej tajemnice, by lepiej rozumieć to w co wierzy²⁹. Monika była też osobą inteligentną, odznaczającą się głęboką mądrością życiową i talentem do myślenia filozoficznego. Świadczą o tym, wspomniane przez Augustyna, prowadzone dialogi filozoficzne, których aktywnym uczestnikiem była jego matka³⁰.

Wypełniała ona idealnie wszystkie obowiązki małżeńskie i rodzinne. Mogłaby być przykładem ideału rzymskiej *mater familias*³¹. Prowadziła ona dom, zarządzała nim od strony materialnej, miała praktyczne podejście do życia, dbając o zapewnienie przyszłości materialnej i duchowej swoim dzieciom³².

Należy podkreślić, że zadaniem żony, według Augustyna, było nie tyle służenie pożądlivości cielesnej, ale raczej bycie chwałą męża: wzorem świętości i pobożności³³. Można się (z analizy jego tekstów) domyślać, że niewątpliwie jego Ojciec także podziwiał cnoty swojej żony Moniki, budziły w nim do niej miłość i szacunek³⁴. Co więcej, Augustyn zauważa, że tak jak swemu mężowi była ona posłuszna, tak również szanowała posłusznie wszystkie kościelne autorytety, a zwłaszcza św. Ambrożego³⁵.

---

²⁶ A. Milewska, *Monika jako ideał matki i żony przedstawiony w „Wyznaniach” św. Augustyna*, w: *Partnerka, matka, opiekunka. Status kobiety w starożytności i średniowieczu*, red. J. Jundził, Bydgoszcz 1999, s. 233.

²⁷ L. Anne, *La conclusion du mariage dans la tradition et le droit de l’Eglise Latine jusqu’au VI siècle*, „*ETHL*” 12(1935), s. 522.

²⁸ J. Jundził, *Pochwały matek...*, s. 264-265; A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka...*, s. 255-260.

²⁹ A. Swoboda, *Kobieta, żona i matka...*, s. 256-259.

³⁰ Tamże, s. 260-261.

³¹ M. Kuryłowicz, *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 1994, s. 110.

³² Augustyn, *Wyznania*, VI,13,23; por. J. Jundził, *Ideał żony i matki...*, s. 828.

³³ W. Kornatowski, *Spoleczno-polityczna myśl św. Augustyna*, Warszawa 1965, s. 165.

³⁴ Augustyn, *Wyznania*, IX, 13, 37; G. Bardy, *Święty Augustyn...*, s. 120; E.S. Lodovici, *Sessualità, matrimonio e concupiscenza in san’Agostino*, w: *Etica sessuale e matrimonio nel cristianesimo delle origini*, red. R. Cantalamessa, Milano 1976, s. 212-272.

³⁵ G. Bardy, *Święty Augustyn...*, s. 76; A. Milewska, *Monika jako ideał matki i żony*, s. 231.

I tak, niewątpliwie przykład domu rodzinnego (relacji w nim panujących), wpływał na późniejsze nauczanie Augustyna o małżeństwach mieszanych i o roli chrześcijańskich kobiet w ich własnych domach³⁶. To matka Augustyna, dzięki wytrwałej wierze, dobrym obyczajom i nienagannemu postępowaniu pozyskała męża dla Boga i stała się dla niego zwiastunką wieczności oraz duchowym wsparciem³⁷.

Co więcej, w podobny sposób Monika postępowała ze swoją teściową. Początkowo służba domowa próbowała poróżnić za pomocą plotek synową z matką Patrycjusza. Niemniej jednak Monika okazywała tak wielką troskliwość o swoją teściową tak, że żyły w godnej podziwu, serdecznej przyjaźni³⁸. Posiadała ona jakiś zmysł i zdolność mediacji tak, aby zwaśnione strony pogodzić i osiągnąć zgodę³⁹. Taki dobry i życzliwy stosunek do bliźnich był doceniany przez jej otoczenie i wzbudzał pochwały i uznanie innych ludzi⁴⁰. Na pochwały odpowiadała ze skromnością, umiarkowaniem i bojaźnią⁴¹. Do tego została ona wychowana od najmłodszych swoich lat. Była ona również wzorem cierpliwości i łagodności, ponieważ potrafiła znosić z cierpliwością zarzuty pod swoim adresem oraz zwyciężała je z łagodnością⁴².

Augustyn doceniał też u swej matki tolerancję, ponieważ cierpliwie znosiła jego słabości w wierze, moralności a przede wszystkim jego konkubinat, co nie znaczyło, że na to wszystko się ona zgadzała⁴³. Brzydziła się plotkami i nigdy ich nie rozpowszechniała. Nigdy również nie wracała do przykrych wspomnień, nigdy ich nie rozpamiętywała ani ich nie wypominała⁴⁴. Dla Augustyna każda

---

³⁶ A. Swoboda, *Kobieta, żona...*, s. 45-52.

³⁷ A. Milewska, *Monika jako ideał matki i żony...*, s. 230-234.

³⁸ Augustyn, *Wyznania*, IX, 9, s. 167. E. Giannarelli, *La donna nella famiglia cristiana secondo i Padri*, w: AA.VV., *Matrimonio e famiglia. Testimonianze dei primi secoli*, red. M. Naldini, Fiesole 1996, s. 143-173.

³⁹ J. Jundził, *Ideał żony i matki...*, s. 820-822.

⁴⁰ Augustyn, *Wyznania*, IX, 9,20. A. Milewska, *Monika jako ideał matki i żony...*, s. 232.

⁴¹ Augustyn, *De ordine*, I,11, 33, PL 32, 994. L. Anne, *La conclusion du mariage...*, s. 522.

⁴² Augustyn, *Sermo*, 300, 6,6; PL 38, 1379; E. Giannarelli, *La donna nella famiglia...*, s. 169-170.

⁴³ G. Bardy, *Święty Augustyn...*, s. 38. W. Eborowicz, *Małżeństwo i rodzina w nauce i praktyce duszpasterskiej św. Augustyna*, „VoxP” 8-9 (1985), s. 145-146.

⁴⁴ Augustyn, *Wyznania*, IX, 9, s. 168: Po jego nawróceniu już nigdy nie ubolewała nad tym, co przed jego nawróceniem od niego ucierpiała. Była też służebnicą Twoich sług. Którykolwiek z nich ją poznał, ten sławił, czcił i miłował Ciebie w niej. Bo czuł w jej sercu Twoją obecność, której też dawało świadectwo całe jej świątobliwe życie. Tylko jednego

kobieta powinna być jak jego własna matka, czyli niewiastą niezwykle cierpliwą, roztrofną, trzeźwą, opanowaną i bardzo pokorną⁴⁵. Tak ciepło wspomina swoją Matkę Augustyn i niewątpliwie były to cechy, które on sam dobrze przyswoił i w swoim życiu skrupulatnie stosował⁴⁶. Od rodziców przejął również silną determinację w dążeniu do ustalonych celów⁴⁷.

Zakończenie

Św. Augustyn pozostaje jednym z najwybitniejszych teologów starożytnego świata łacińskiego. Pozostawił po sobie olbrzymie dziedzictwo pisarskie, które pozostaje żywą inspiracją dla kolejnych pokoleń teologów i duszpasterzy. Jest ważne, że jego refleksja teologiczna opiera się nie tylko na studium Pisma Świętego, Magisterium Kościoła itp., ale wypływa również z doświadczenia rodzinnego, życiowego, a ostatecznie z duszpasterskiego (kiedy został już kapłanem, a potem biskupem).

Jednym z ważniejszych tematów nauczania były sprawy związane z małżeństwem i rodziną. Niniejszym, opracowanie to jest ukazaniem wpływu doświadczenia, jakie Augustyn wyniósł z domu rodzinnego, na nauczanie w tym zakresie. Niewątpliwie przykład jego matki i ojca, odcisnęły pewne piętno na jego poglądach co do małżeństw, rodziny, grzechu, a już szczególnie grzechu pierworodnego. Uważał on bowiem, że drogą przekazywania grzechu pierworodnego nie jest natura ludzka, ale jest akt małżeński.

Tu św. Augustyn jest autorem koncepcji, którą teologia moralna określa jako „negatywne ujęcie małżeńskiej etyki seksualnej”. A wszystko to, (właśnie) ze względu na występującą (trudną do opanowania) pożądlivość, nawet w relacjach małżeństwa katolickiego. Życie osobiste Augustyna, jak można się domyślać z analizy jego działań, musiało mieć wpływ na ten typ uprawianej przez niego teologii.

---

miała męża. Rodzicom swoim odwdzięczyła się za to, co od nich Otrzymała. Domem troskliwie i pobożnie się zajmowała i sławiono ją za uczynki miłosierne.

⁴⁵ A. Swoboda, *Kobieta, żona...*, s. 57-60.

⁴⁶ W sposób szczególny św. Augustyn brzydził się plotkami. Jak pisze Posydiusz, w refektarzu jego klasztoru był napis na ścianie: *Każdy, kto chętnie kęsa słowami nieobecnych niech wie, że on sam nie jest godny tego stołu*. Tak zatem poruszony kiedyś tym, że pewni bardzo bliscy mu współbiskupi, zapominając o tym napisie i wbrew niemu rozmawiali, ostro ich skarcił, mówiąc, że albo oni powinni wymazać z refektarza te wersety, albo on w czasie trwania posiłku podniesie się i uda do swojego pokoju: por. Posydiusz z Kalamy, *Żywot św. Augustyna*, Tyniec 2002 s. 94.

⁴⁷ P. Brown, *Augustyn...*, s. 24.

Bibliografia

- Anné L., *La conclusion du mariage dans la tradition et le droit de l'Eglise Latine jusqu'au VI siècle*, „EThL” 12(1935), s. 513-550.
- Augustyn, *Wyznania*, tł. Z. Kubiak, Warszawa 1987 (edycja komputerowa: www.zrodla.historyczne.prv.pl).
- Bardy G., *Święty Augustyn. Człowiek i dzieło*, Warszawa 1955.
- Bober A., *Rodzina Kościołem domowym według św. Jana Chryzostoma*, „VoxP” 5 (1985) z. 8-9, s. 193-200.
- Brown P., *Augustyn z Hippony*, Warszawa 1993.
- Careti G., *Divorzio, nuove nozze e penitenza nella Chiesa primitiva*, Bologna 1977.
- Cochrane C.N., *Chrześcijaństwo i kultura antyczna*, Warszawa 1960.
- Doni R., *Święty Augustyn, Poszukiwanie prawdy*, Kraków 2003.
- Eckmann A., *Wielkość i godność kobiety według świętego Augustyna*, w: *Kobieta w starożytności chrześcijańskiej*, „SACH” 14(1999), s. 32 – 42.
- Hamman A. G., *Życie codzienne w Afryce Północnej w czasach św. Augustyna*, Warszawa 1989.
- Iluk J., *Chrześcijańskie małżeństwo i rodzina w rzymskiej starożytności*, w: Pałubicki W – Iluk J., *Małżeństwo i rodzina w dawnym judaizmie i starożytnym chrześcijaństwie*, Gdańsk 1995, s. 153-328.
- Jundził J., *Ideal żony i matki w „Wyznaniach” św. Augustyna a klasyczne wzorce rzymskie*, „VoxP” 8 (1988) z. 15, s. 817-822.
- Jundził J., *Pochwały matek w literaturze czasów rzymskich – główne trendy rozwojowe*, w: *Rodzina w starożytnym Rzymie*, Bydgoszcz 1993.
- Kornatowski W., *Spoleczno-polityczna myśl św. Augustyna*, Warszawa 1965.
- Laprat R., *Le rôle de la mater familias selon Augustin*, «Revue du Moyen Age latin», 1 (1945) s. 129-148.
- Lodovici E.S., *Sessualità, matrimonio e concupiscenza in san'Agostino*, w: *Etica sessuale e matrimonio nel cristianesimo delle origini*, red. R. Cantalamessa, Milano 1976, s. 212-272.
- Łupiński J., *The Concubinage of st. Augustine*, „Studia Teologiczne” 35 (2017) s. 261-279.
- Milewska A., *Monika jako ideał matki i żony przedstawiony w „Wyznaniach” św. Augustyna*, w: *Partnerka, matka, opiekunka. Status kobiety w starożytności i średniowieczu*, red. Jundził J., Bydgoszcz 1999, s. 230-234.
- Posydus z Kalamy, *Żywot św. Augustyna*, Tyniec 2002.
- Power K., *Sed unam tamen. Augustine and his Concubines*, in: “Augustinian Studies” 23 (1992) s. 49-76.
- Swoboda A., *Kobieta, żona i matka w pismach św. Augustyna*, Poznań 2012.

Swoboda A., *Owoce sakramentu małżeństwa. Refleksja teologiczno-pastoralna św. Augustyna*, w: Problemy duszpasterskie starożytnego Kościoła, Lublin 2009, s. 113-146.

Wiśniewski R., *Św. Augustyn – św. Hieronim o konkubinacie i małżeństwach ludzi rozwiedzionych*, „Mówią Wieki” 3 (1994), t. 3, s. 3-7.

Mieczysław Ozorowski: The value of their own family experiences St. Augustine

Summary

This research project aims to present our own experiences related to marriage and family with Saint. Augustine. St. Augustine is one of the greatest theologians in Christian antiquity. He was not a married man, but he was born in a Christian family and had some experience of living with a woman in a cohabitation. He also left a large number of letters devoted to marriage and family issues. They do not form a compact treaty on marriage and the family. They reflect current and pressing problems that bother not only Saint. Augustine, but also the people around him. It also seems that Saint. Augustine personally lived the issues he described in his writings. Marriage and family issues result from personal experience and the experience of people close to him. Augustine's views had a great impact on the attitude of the entire Western Church. His „Confessions”, which contain a lot of biographical information, remain the primary source in this respect. This is an original study showing the sources of views of St. Augustine on human sexuality and his family relations.

Keywords: St. Augustine, marriage, family